

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Шелест М.В., *асистент кафедри права*

Для участі в цивільних правовідносинах держава, як особливий суб'єкт права приватного, повинна набути певного правового виразу (статусу), який притаманний суб'єктам приватного права. Дане питання сьогодення не вирішене ані на законодавчому, ані на доктринальному рівні, що в свою чергу породжує безліч питань та проблем з участю держави в цивільних правовідносинах. Такими питаннями, зокрема є:

а) необхідність розгляду держави в якості юридичної особи в цивільних правовідносинах;

б) механізм участі в цивільних правовідносинах органів державної влади, як самостійних юридичних осіб і держави водночас;

в) розмежування відповідальності держави та створених нею юридичних осіб в зобов'язальних відносинах.

В радянській юридичній літературі професором О.А. Пушкіним була висловлена точка зору, відповідно до якої, Радянська держава діє в цивільних правовідносинах саме в якості суб'єкта цивільного права – юридичної особи. Необхідно зазначити, що дана теорія має своїх прибічників і сьогодні. При цьому концептуальним аргументом на підтвердження такої позиції є судження стосовно того, що учасниками цивільних відносин, окрім фізичних осіб, можуть брати участь лише ті штучні утворення, які набули форму юридичної особи приватного чи публічного права. Натомість, на думку автора, розглядаючи державу в якості логічної закономірності розвитку суспільства, взагалі постає питання про її штучність.

Вивчаючи питання про визначення держави в цивільних правовідносинах в якості юридичної особи не можна не враховувати те, що держава, яка є суб'єктом публічного права, має владні повноваження, які вона не повинна використовувати в цивільних правовідносинах. Але, на даний час жоден законодавчий акт не обмежує державу в застосуванні владних повноважень під час її участі в цивільних правовідносинах, тим більше держава сама є творцем законів. В такій моделі правовідносин приватна особа має розумітися як потенційно слабша сторона при задекларованій рівності суб'єктів. Більш того, професор В.П. Грибанов зазначав, що держава сама визнає себе суб'єктом цивільного права, визначає об'єм і зміст своєї цивільної правосуб'єктності. Автор висловив точку зору, що в деяких цивільних правовідносинах (наприклад, конверсія державних позик) права держави можуть носити владний характер. В наші дні з даною точкою зору важко погодитися, оскільки наявність у відповідних цивільно-правових відносинах владних ознак взагалі ставить питання про їх належність до

приватноправових. Конструкція владного суб'єкту зі статусом юридичної особи, для участі в цивільних правовідносинах, породжує низку невідповідностей статусу держави, як особи публічного права. Більш того, до держави не можуть бути застосовані деякі положення щодо юридичних осіб, зокрема, положення про створення та припинення юридичної особи. Таким чином, можна зробити висновок, що суто цивільно-правова конструкція юридичної особи є певним чином не прийнятною до публічно-правових утворень.

Щодо другого питання, то вивчаючи цивільне законодавство та доктринальні положення цивільного права можна дійти висновку, що суттєвою підставою участі юридичних осіб в цивільних правовідносинах є їх майнова відокремленість, яка в свою чергу виключає можливість участі в правовідносинах і держави в цілому і окремої її частини водночас. При одночасній участі цих суб'єктів одне й те ж майно визначало б майнову основу різних осіб, що є неприпустимим для цивільних правовідносин. Але створена державою юридична особа наділена майном щодо якого вона має правомочності володіння, користування та розпорядження, а титул володільця майна належить іншій особі – державі, яка в свою чергу має ще й контрольні повноваження щодо розпорядження даним майном. Тобто, ні про яку майнову незалежність та самостійність створеної державою юридичної особи не може бути й мови.

Отже, існує прямо пропорційна майнова залежність юридичної особи від її засновника – держави, що наводить на думку про можливість такої особи самостійно приймати участь у цивільних правовідносинах, гарантуючи їх виконання належним їй майном. Питання цивільної відповідальності держави тривалий час залишаються поза увагою законодавця незважаючи на його істотне значення. Необхідно чітко визначити та розмежувати на законодавчому рівні порядок відповідальності держави чи окремих її органів, яких саме органів та в яких саме правовідносинах. Не визначене питання майнової основи відповідальності держави та її органів, оскільки залишається не визначеною та сукупність майна, за рахунок якого ці суб'єкти можуть відповідати за своїми зобов'язаннями. Виникає необхідність створення чи визначення єдиного державного органу, який би представляв державу і був єдиним суб'єктом відповідальності, незважаючи на те, що в цивільних правовідносинах беруть участь різні державні органи.

Таким чином, враховуючи викладені проблемні питання, участь держави в цивільних правовідносинах потребує досконалого вивчення правовою наукою. Можемо констатувати, що дослідження даних проблем науковцями наразі не дає бажаних результатів, тому дана проблема залишається актуальною і потребує подальшого досконалого вивчення і законодавчого врегулювання на належному рівні.